

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 49., BR. 5, 161 – 200, ZAGREB, PROSINAC 2002.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

NA PRAGU 50. GODIŠTA JEZIKA

Stjepan Babić

Jezik je počeo izlaziti u rujnu 1952. i da je redovito izlazio, u rujnu ove godine slavili bismo 50. obljetnicu izlaženja. Ali školske godine 1960./61. nije izlazio. “Školska knjiga”, nakladnik Jezika, piše tim povodom pretplatnicima:

“Krivnju za taj zastoje ne snosi ovo poduzeće, koje vodi samo upravu i administraciju časopisa, nego Hrvatsko filološko društvo i njegova redakcija »Jezika«. Redakcija nam je saopćila da je do zastoja došlo zbog njene prezauletosti »prioritetnim zadacima (pravopis, rječnik dijalektološki atlas i dr.)« i da će o tome dati saopćenje u štampi. Ujedno nas je zamolila da nastavimo izdavanje časopisa, jer će ga ubuduće redovito pripremati za štampu.

Premda razlozi redakcije »Jezika« nisu potpuno opravdani, pristali smo da nastavimo izdavanje, jer smatramo da je taj časopis neophodan za njegovanje kulture hrvatskoga književnoga jezika.”

Izgovor je uredništva bio djelomično točan, to više što je s 5. brojem VIII. godišta, godište 1959./60., uredništvo napustio prof. Hamm pa su ostala samo dva urednika, Ljudevit Jonke i Mate Hraste, ali nije sve bilo u tome, kao što i nakladnik nagovješćuje. Naime nakon izlaska novosadskoga pravopisa uredništvo se nije snašlo jer je među ostalim trebalo mijenjati i podnaslov Jezika. On je i promijenjen

i od listopada 1961., dakle nakon prekida, od 1. broja IX. godišta, Jezik ima novi podnaslov *Časopis za kulturu hrvatskosrpskoga književnoga jezika*.

Taj je podnaslov nosio punih osam godina, do listopada 1969., do XVII. godišta, kad se vratio svojem prvotnomu podnaslovu, koji nosi i danas. Iako je poslije bilo i težih trenutaka nego što ih je hrvatski jezik doživio 1960. godine, uredništvo je bilo svjesno da u teškim trenucima Jezik mora redovito izlaziti pa što bilo da bilo. Radije o nečemu nismo pisali, nego da pišemo kompromisno ili da zbog otvorenoga pisanja Jezik prestane izlaziti.

Razdoblje od početaka 1952. do novosadskoga dogovora 1954. pa i do izlaska Pravopisa srpskohrvatskoga književnog jezika 1960. bilo je relativno mirno. Ako je i bilo nekih kolebanja, nije ih bilo zbog političkih pritisaka, nego zbog stručnih razloga. Prilike su se znatno promijenile izlaskom novosadskoga pravopisa jer je tada nastupilo jače unitarističko razdoblje. To se vidi i po Jezikovu podnaslovu sa složenim imenom jezika, koji je, kao što je već rečeno, nosio osam godina. Međutim i kad je imao taj neprimjereni podnaslov, nije se bitno mijenjala njegova uređivačka politika. Iako smo govorili o hrvatskosrpskom jeziku, surađivali i jezikoslovci iz drugih republika, ipak je pisanje bilo takvo da smo vodili računa o posebnostima hrvatskoga književnoga jezika. U Jeziku u prosincu 1996. kolega Brozović to je razdoblje okarakterizirao trima međunaslovima: *Dva koraka naprijed – Jedan korak nazad – Prutuudarac protivničkim oružjem*, pa iako je bilo i toga, iako smo se često služili određenim ezopovskim jezikom, ipak popuštanja u bitnome nije bilo. Dovoljno je kritički pročitati Brozovićev članak *O sufiksu er/or u imeničkim i pridjevskim brojevima i njihovim izvedenicama*, objavljen u lipnju 1974., pa da se to jasno vidi.

Krsto Spalatin, naš kolega iz Amerike, rekao mi je za jedan članak:

– Profesore, vi se mučite da tu riječ znanstveno diskrimirate, a to vam je očit srbizam.

– Znamo mi to, ali to ne smijemo reći.

Pavle Ivić, oštar kritičar naše jezične politike, rekao je na početku 80-tih godina da je jezična politika časopisa Jezik posljednjih 20 godina, a to znači od 1960., takva da jezične pojave tako ocjenjujemo da vodimo razdvajanju, a ne zbližavanju našega jezika. Bolje nam potvrde za naš rad ne treba.

Kad je 1967. izašla Deklaracija, potpisana od 18 hrvatskih znanstvenih i kulturnih ustanova, politička je hajka bila golema, ali je nakon dva mjeseca prestala. Deklaracije u Jeziku nismo objavili, ali smo tada znali da se o bitnome šutjeti više ne smije. Prof. Jonke napisao je u to vrijeme veoma jasan članak protiv Novosadskoga dogovora, ali politički obazriv *Za demokratski dogovor u sadašnjem trenutku*, ali koliko znamo, tada nije objavljen¹, razloge možemo

1 Objavljen u Zaprešićkom godišnjaku 2000.–2001., Zaprešić, 2002., str. 332.–335.

samo naslućivati, no s njegovim je pristankom u Jeziku u listopadu 1967. objavljen moj članak *Htijenja i ostvarenja Novosadskoga dogovora*. Zbog njega su sazivani partijski sastanci, bez jezikoslovaca i s njima, ali popuštali nismo, čvrsto smo držali uzde u svojim rukama, iako je još dva godišta Jezik u podnaslovu imao složeni naziv jezika. Dakle, može se reći da je Jezik uglavnom imao istu jezičnu politiku izraženu njegovim pravim podnaslovom.

Kad se govori o ulozi Jezika u širenju jezične kulture, onda se mora odrediti njegovo mjesto među drugim djelima u stjecanju jezične kulture.

Da bi književni jezik mogao funkcionirati kao normiran organizam, a književnoga jezika nema bez norme, kodificirane ili upotrebne svejedno, misli se prvenstveno na tri djela: pravopis, gramatiku i rječnik. Međutim, što se tiče hrvatskoga književnoga jezika, danas imamo upravo poplavu jezičnih savjetnika, u jednom popisu nabrojio sam ih 34 od 1904. godine, od Rožićevih Barbarizama, prosječno jedan u svake tri godine, od toga od 1990. 15, prosječno jedan i pol svake godine, ne uračunavši tu desetak razlikovnih rječnika, a jezične savjete u redovitim radijskim ili televizijskim emisijama, u redovitim novinskim rubrikama i drugima povremenima javljanjima o jezičnim temama da i ne spominjemo. Međutim kad jezične savjete pokušamo ocijeniti, onda vidimo da ili govore o poznatoj normi ili ako uvode novu normu, da su međusobno katkada tako različiti, da ih treba miriti, tj. neki prijedlozi ili čak propisi i nisu smjeli doći u javnost dok prije nisu raspravljeni među stručnjacima. Može se raspravljati kojegdje, u raznim časopisima ili novinama za kulturu, danas imamo troje, ali je najbolje u časopisu Jezik

1. jer on ima jezikoslovno uredništvo i najčešće takve suradnike
2. jer on ima jezične stručnjake kao čitatelje koji stručno procjenjuju članke i ne slaže li se što s njihovim gledištima, javljaju se s kritičkim mišljenjima
3. jer on ima stručne ili stručno zainteresirane čitatelje koji nastoje primijeniti u praksi ono što pročitaju u Jeziku
4. jer je lako dostupan i poslije izlaženja, ima godišnje sadržaje i pretplatnici ga obično čuvaju.

Zbog toga je Jezik slobodna raspravljачka tribina jer se u njemu mnogo raspravlja o najrazličitijim temama. Ma o čemu pisao, Jezik nije i ne može iznevjeriti svoju ulogu izrečenu u podnaslovu. On to radi svim svojim članovima, a ponajprije rubrikama *Pitanja i odgovori* i *Osvrti*.

Te su dvije rubrike pisane uvijek tako da su prikladne za širi čitateljski krug. Jezične odgovore daju i drugi, ali većinom na nejavni način, pismima i telefonski, a u Jeziku javno tako da je odgovor pod nadzorom stručne javnosti.

No i onaj jednostupačni dio pod općim nazivom *Članci* takve je naravi da je većinom pisan tako da je dostupan stručno zainteresiranim čitateljima. Ako i nije svaki članak, a ono je većina njih.

Kad bi se Jezik pretvorio u uskostručni časopis, onda ga i ne bi trebalo, tu ulogu imaju drugi časopisi, prvenstveno *Filologija* i *Suvremena lingvistika*, pa riječka *Riječ*, *Fiuminensia*, osječko *Jezikoslovlje* pa *Radovi* Zavoda za slavensku filologiju, Zavoda za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofskoga fakulteta u Zadru i drugi. Mislim da imamo dovoljno jezikoslovnih časopisa, u inozemstvu nam i prigovaraju zbog toga mnoštva, ali je Jezik među njima svojim usmjerenjem jedinstven. Tu je svoju ulogu imao i od svoga početka, od 1952. godine.

I kad je stvorena slobodna hrvatska država, nismo smatrali potrebnim naslov mijenjati, ne samo zato što podnaslov dobro izražava njegovu bit, nego što smo htjeli naglasiti da je jezična politika ostala ista.

Kakva je budućnost Jezika? Kad mi je prof. Jonke predavao vođenje uredništva, rekao mi je među ostalim da časopis izdajemo dok ima tema, a kad ih ponestane da ga slobodno prestanemo izdavati.

Tema nikada nije ponestalo i ne će ih ponestati, a uredništvo se brine da i suradnika bude dovoljno. Najmlađi naraštaj nije još pristupio puninom svoje suradnje osim nekih pojedinaca, ali jest srednji, oni koji dolaze u zrele godine. To je nada u budućnost Jezika. Članaka bi katkada moglo biti toliko da bi bilo premalo i 40 stranica po broju, ali ne smijemo povećavati broj stranica jer financijski to možda ne bismo mogli izdržati, a ne znamo bi li nas i pretplatnici pratili u tome nastojanju. Jer s čitateljima, zapravo s pretplatnicima ne ide uvijek glatko. Tu imaju dvije teškoće:

Časopis je izlazio svaka dva mjeseca u školskoj godini jer je bio namijenjen prvenstveno školama i glavnina pretplatnika jesu škole, ali već profesori hrvatskoga jezika nisu u dovoljnoj mjeri, da ne govorimo i o drugima koji bi to trebali biti, a iz škola dolaze glasovi da je Jezik prezanstven, prestručan. To prvo nije točno, a drugo koliko bi i bilo, niže ne možemo, čitatelji trebaju rasti u stručnosti, a to se ne će postići snižavanjem stručne razine.

Druga je muka uredništva nastojanje da održi nakladu iznad 2 000 primjeka po broju. Održava ju, ali s posebnim naporom. Svima je zadatak da mu u tome pomognu. Uspjeh hrvatskoga jezika i časopisa Jezik nije nipošto uspjeh samo uredništva i njegovih suradnika, nego cijele zajednice koja ga treba i kojoj služi.